

4. Міщенко В.С. Відходи як індикатори сталого розвитку / В.С. Міщенко // сб. науч. тр. XI Междунар. конф. ["Экология и здоровье человека. Охрана водного и воздушного бассейна. Утилизация отходов"] Т. 3. / УГНИИ "УкрВОДГЕО". – Харків: ЧП Сиверская, 2003. – С. 17–21.
5. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / [Б.М.Данилишин, С.І.Дорогунцов, В.С.Міщенко та ін.]. – К.: РВПС України НАН України, 1999. – 716 с.
6. Міщенко В.С. Відходи як індикатори природоохоронної діяльності. /В.С. Міщенко, Г.П. Виговська // Экология и промышленность. – 2005. – № 4 (5). – С. 15–19.
7. Міщенко В.С. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення / В.С. Міщенко, Г.П. Виговська. – К.: Наукова думка, 2009. – 294 с.
8. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2006 році. – К.: Мінприроди України, 2007. – 276 с.
9. Тарасова Н.П. Индексы и индикаторы устойчивого развития / Н.П. Тарасова, Е.Б. Кручина // Материалы междунар. конф. ["Устойчивое развитие: природа – общество – человек"]. Т. 1. – М., 2006. – С. 127 – 144.
10. Sustainable development. OECD Policy Approaches for 21st Century. OECD. OECD Publications. – Paris, 1997. – 181 p.
11. Moldan B. Sustainability Indicators: A Report on the Project on Indicators of Sustainable Development / B. Moldan, S. Billharz, R. Materavers. – New York, Toronto: JOHN WILEY & SONS, 1997. – 415 p.
12. Україна у цифрах у 2007 році: стат. зб. / [за ред. О.Г. Осауленка]. – К.: Консультант, 2008. – 258 с.
13. Как разрабатывались индикаторы устойчивого развития: шаг за шагом [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-archive.org.ua/bitstream/123456789/286/1/Как+разрабатывались+индикаторы+устойчивого+развития+пособие.pdf>.

УДК 630.622:630.111

Л.І. МАКСИМІВ, І.П. СОЛОВІЙ, А.Б. СМОЖАНИК
Національний лісотехнічний університет України

ТЕНДЕНЦІЇ, ОБМЕЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕРТИФІКАЦІЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Серед ключових завдань розвитку людства особливо актуальним є подолання глобальних екологічних загроз і перехід на модель сталого розвитку. Ліси з їх чисельними і різноманітними функціями (клімато-, водорегулювальна, протиерозійна, місце локалізації флори і фауни, соціальна, економічна тощо), роблячи значний внесок у глобальний вуглецевий баланс, відіграють важливу роль у розв'язанні однієї з найгостріших проблем – глобальної зміни клімату на планеті. Саме тому питання формування та реалізації лісової політики як складової глобальної екологічної політики привертають увагу не тільки вузьких фахівців – науковців і практиків, професійна діяльність яких так чи інакше пов'язана з лісовим господарством, а й широких кіл громадськості в усьому світі.

Екологічна сертифікація лісів – це інструмент лісової політики, який використовується для оцінки відповідності виробничо-господарської діяльності лісових підприємств вимогам екологічних стандартів та концепції сталого розвитку лісового господарства [1].

Світова площа сертифікованих лісів за станом на травень 2008 р. дорівнювала 320 млн. га, тобто 8,3% від глобальної лісової площі і 13,4 % від площі лісів, у яких ведеться лісове господарство. Упродовж усього періоду сертифікації лісового менеджменту, який розпочався 1997 р., площа сертифікованих лісів стрімко зростала, лише за останній рік – майже на 26 млн. гектарів.

У зв'язку із визнанням 2005 р. у рамках *PEFC (Program for Endorsement of Forest Certification)* – Програма схвалення систем сертифікації лісів) таких схем, як Канадська програма асоціації стандартів сталого лісового менеджменту *CSA (Canadian Standards Association Sustainable Forest management Program)* та Північноамериканська *SFI (Sustainable Forest Initiative)* – ініціатива сталого лісівництва), їхня продукція може маркуватись знаком *PEFC*. Беручи до уваги те, що площа лісів, сертифікованих *CSA*, становить 76,7 млн. га, а сертифікованих *SFI* – ще 60,4 млн. га, можна стверджувати, що внаслідок цього об'єднання *PEFC* стала найбільш поширеною у світі системою сертифікації із площею 205,3 млн. га (64,2 % від усієї їх площі), у той час як площа лісів, сертифікованих *FSC (Forest Stewardship Council)* – Лісова наглядова рада), яка започаткувала цей процес, дорівнює 115,6 млн. га (35,9 %).

Системи сертифікації *CSA* та *SFI* розроблені відповідно до міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту *ISO* серії 14000. Цим системам притаманні спільні ознаки: усі вони створені у 90-х роках ХХ ст., мають статус добровільних, застосовуються на міжнародному рівні, передбачають участь незалежної третьої сторони і спрямовані на забезпечення відповідності принципам сталого розвитку.

Ураховуючи, що стандарти *ISO* серії 14000 гармонізовані з міжнародними стандартами менеджменту якості *ISO* серії 9000, які надзвичайно популярні і поширені в усьому світі, у тому числі активно запроваджуються підприємствами, зайнятими переробкою деревини, можна стверджувати про можливість і доцільність запровадження інтегрованих систем менеджменту якості, які охоплюють різні аспекти діяльності лісових підприємств і всі етапи життєвого циклу продукції, характеризуючи таким чином міру їх спрямованості на досягнення цілей сталого розвитку [2].

Сюди доречно долучити також міжнародний стандарт з охорони здоров'я і безпеки праці *OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Assessment Series – OHSAS)*. Він також узгоджений зі стандартами *ISO 9001:2000* та *ISO 14001:2004* для полегшення процесу інтегрування систем менеджменту якості, екологічного та менеджменту охорони здоров'я і гарантування безпеки праці.

На тенденцію до об'єднання стандартів, які регулюють екологічні аспекти діяльності, в інтегровану систему менеджменту лісопромислових підприємств вказує, зокрема, професор С.В. Степанов, зазначаючи, що практично всі значущі європейські, північноамериканські й азійські

лісопромислові компанії за останнє десятиріччя створили і сертифікували системи екологічного менеджменту. Це свідчить про те, що дотримання вимог екологічної політики і сертифікація стали одним із дієвих ринкових інструментів, які регулюють діяльність лісопромисловців [3].

У Північній Америці зосереджена найбільша площа сертифікованих лісів у світі, у т. ч. у Канаді – 138,7, США – 42 млн. га. Лише за період з травня 2007 р. по травень 2008 р. ця площа зросла відповідно на 9 і 14% [4]. На Канаду припадає понад половину лісів, сертифікованих *PEFC*, та майже одна чверть – сертифікованих *FSC*.

Фінляндія є третьою у світі й першою з-поміж європейських країн за площею сертифікованих лісів. Незважаючи на те, що в лісах, сертифікованих *PEFC*, упродовж 2008 року ця площа зменшилась на 6,7% у зв'язку із виключенням із сертифікованих площ зон, відведених під природоохоронні об'єкти, де рубання майже не проводяться, ця площа все ж є достатньо велика і становить 21,1 млн. гектарів.

Росія, лісовий комплекс якої дорівнює 22% лісів планети із запасом деревини 80 млрд. м³, займає четверте місце у світі, обійшовши Швецію із площею сертифікованих лісів 19,7 млн. га і надзвичайно високим показником приросту площі сертифікованих лісів – 34%. Як і в Україні, у Росії всі ліси сертифіковані лише *FSC*, однак уже найближчим часом тут можуть з'явитися ліси, сертифіковані *PEFC*.

Якщо у Швеції з площею сертифікованих лісів 17,1 млн. га спостерігалось незначне їх збільшення, то у багатьох європейських країнах відбувалось сповільнення темпів сертифікації лісів або й зменшення їх, насамперед унаслідок подвійної сертифікації. Зокрема, за період з травня 2007 р. по травень 2008 р. у Німеччині, Норвегії та Польщі сертифікована площа лісів зменшилась з 2 до 24%. Доречно зауважити, що, незважаючи на зменшення площі сертифікованих лісів в окремих країнах, більше половини (54%) загальної площі лісів сертифіковані. Це – найбільший показник порівняно з іншими частинами світу. Далі йде Північна Америка – 39%. В інших регіонах світу цей показник нижчий: в Океанії – 4,8%, країнах Східної Європи та СНД – 2,7, Латинській Америці – 1,6, Африці та Азії – менше 0,5%.

Загальною причиною недостатніх темпів поширення сертифікації є те, що експлуатаційні (так звані комерційні) лісові площі у цих країнах в основному сертифіковані та їх суттєве подальше збільшення можливе передусім за рахунок проведення подвійної сертифікації, що не може бути адекватно відображеним у статистичних даних і подальших розрахунках.

Показник постачання круглої деревини із сертифікованих лісів світу 2008 р. становив 416 млн. м³ (табл.), або понад одну четверту світового виробництва круглої деревини промислового призначення, чи майже половину промислового виробництва деревини в Північній Америці та Західній Європі, де розташовано 84% від загальної площі сертифікованих лісів світу.

Постачання ділової деревини із екологічно сертифікованих лісів у світі, 2006–2008 рр.

Регіон	Загальна лісова площа, млн. га	Загальна площа сертифікованих лісів, млн. га			Частка сертифікованих лісів, %			Обсяг круглої деревини, що заготовляється в сертифікованих лісах, млн. м ³			Обсяг круглої деревини, що отримується із сертифікованих лісів, %		
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Північна Америка	470,6	157,7	164,2	181,7	33,5	34,9	38,6	201,8	210,1	232,5	12,7	13,2	14,6
Західна Європа	155,5	78,9	80,8	84,2	50,7	52,0	54,1	162,5	166,4	173,4	10,2	10,5	10,9
СНД	907,4	13,0	20,6	24,6	1,4	2,3	2,7	2,3	3,6	4,3	0,1	0,2	0,3
Океанія	197,6	6,4	9,9	9,4	3,3	5,0	4,8	1,6	2,5	2,4	0,1	0,2	0,1
Африка	649,9	2,1	2,6	3,0	0,3	0,4	0,5	0,2	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0
Латинська Америка	964,4	11,1	12,1	15,0	1,1	1,3	1,6	1,9	2,1	2,6	0,1	0,1	0,0
Азія	524,1	1,1	1,6	2,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,7	0,8	0,0	0,0	0,1
Світ	3 869,5	270,3	291,8	319,9	7,0	7,5	8,3	370,8	385,7	416,4	23,4	24,3	26,2

* Джерело: *Forest Certification Watch, Canadian Sustainable Certification coalition, UNECE/FAO.*

Кількісна оцінка торгівлі сертифікованою лісовою продукцією ускладнюється через відсутність офіційних статистичних показників і торговельних класифікацій. Тому засобом для аналізу ринкової ситуації, у тому числі щодо обсягів сертифікованої лісової продукції, що реалізується на ринку оптових операцій, є дані про кількість та види сертифікатів (*chain of custody*). За станом на травень 2008 р. кількість цих сертифікатів у світі сягала 12 604, з них 68,8% належали *FSC*, а 32,2% – *PEFC*. 3-поміж країн найбільшу кількість сертифікатів видано у Великобританії (1878) та США (1636), далі йдуть Німеччина, Франція, Канада, Японія, Китай, Бразилія. Зазначимо, що Бразилія та інші латиноамериканські країни збільшують обсяги виробництва та експорту екологічно сертифікованої продукції особливо високими темпами.

Незаконні вирубування лісів є чинником їх деградації та значних екологічних збитків у цьому секторі. Водночас вони завдають немалих економічних збитків, оскільки зумовлюють зниження цін на легальні лісоматеріали, які змушені конкурувати з деревиною незаконного походження в умовах деформованого ринку. За даними Світового банку, щорічні втрати внаслідок цього становлять близько 15 млрд. дол. США з урахуванням втрат державних підприємств і приватних компаній, які провадять лісозаготівельну діяльність у рамках законодавства [5].

Внаслідок підвищення рівня поінформованості широких суспільних кіл про проблеми незаконних рубок і торгівлю незаконно отриманою лісопродукцією урядові структури багатьох країн формують та реалізують відповідну політику щодо державних закупівель. Правила екозакупівель запроваджуються насамперед у європейських країнах, у тому числі Бельгії, Німеччині, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Великобританії, Франції, Швейцарії, а за межами Європи – найбільш активно в США та Японії.

Агентство лісового господарства Японії розробило керівні принципи та вказівки щодо перевірки джерел постачання деревини і виробів з деревини на законність (легальність) і відповідність критеріям сталості, які визнають сертифікати основних згаданих вище систем сертифікації. У свою чергу, більшість компаній целюлозно-паперової промисловості здійснюють політику, яка дедалі частіше вимагає використання сировини сертифікованої деревини.

У США значний вплив на ситуацію на ринку мають такі ініціативи неурядових організацій: система оцінки екологічності будівель, програми у сфері проектування енергозберігаючих та екологічних будівель, рада з екологічного будівництва, яка визнає лише сертифікати *FSC*. Так зване екологічне будівництво (*green building* – англ.) стає основним чинником попиту на сертифіковані лісові товари і розвивається швидкими темпами.

Системи і стандарти екологічного будівництва є чинними у 15 країнах світу. Окремі з цих схем рекомендують чи вимагають використання деревини, сертифікованої *FSC* чи *PEFC*, або за іншими стандартами. Зазначимо, що метою більшості стандартів екологічного будівництва є енергетична ефективність, застосування особливих технологій та методів зменшення чи повне усунення негативного впливу на довкілля та здоров'я. Крім того, ці стандарти часто наголошують на необхідності застосування відновних джерел

енергії (наприклад, сонячної) та використання у будівництві сертифікованої деревини.

Незважаючи на те, що лісова сертифікація додає вартість кінцевій продукції, ринок не виявляє схильності платити за неї. У Європі сертифікація не створила можливості цінових премій за продукцію із сертифікованих лісів, як на це сподівались лісовласники (за винятком Португалії) [5]. Водночас великі компанії, які займаються торгівлею виробів з деревини і використовують її як стратегічний елемент екологічного маркетингу, є одними з основних бенефіціантів. З іншого боку, аналіз ринку лісопродукції свідчить, що окремі країни можуть отримувати вигоди від різниці цін та кращого доступу до ринків (наприклад, у Швейцарії) завдяки сертифікації.

Крім згаданих джерел створення додаткової вартості внаслідок сертифікації лісів, виникають, як зазначають різні автори [6, 7, 9, 10, 11], додаткові потенційні вигоди, що можна розділити на три групи:

1. Вигоди для економіки лісового господарства:

- підвищення загального рівня ведення лісового господарства;
- посилення контролю за використанням лісових ресурсів;
- удосконалення систем управління, планування, моніторингу, оцінки та звітності;
- послаблення регуляторного контролю;
- посилення економічної життєздатності, підвищення конкурентоспроможності підприємства, відкриття нових ринків;
- покращення доступу до існуючих ринків;
- переваги при участі в тендерах і конкурсах;
- більш вигідні умови кредитування і страхування;
- покращення іміджу підприємства та етики бізнесу;
- поглиблення довіри з боку держави, партнерів з бізнесу і громадськості завдяки більш прозорій діяльності підприємства;
- зростання ринкової вартості підприємства.

2. Соціальні вигоди:

- урахування соціальних проблем лісового менеджменту;
- збалансованість інтересів лісовласників, інших зацікавлених сторін і суспільства в широкому розумінні;
- залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень;
- внесок у подолання бідності.

3. Екологічні вигоди:

- розв'язання екологічних проблем, зумовлених веденням лісового господарства;
- підтримання належного рівня якості довкілля;
- збереження та сталий менеджмент біорізноманіття.

На підставі досвіду, отриманого у процесі проведення сертифікаційних аудитів за схемою *FSC* в Україні, Г.Ф. Бондарук та І.Ф. Букша [6] дійшли висновку, що сертифікація, крім прямих економічних вигід, може сприяти модернізації виробничого процесу, підвищенню ефективності охорони праці й

техніки безпеки на робочих місцях, підвищенню рівня професійних знань та відповідальності працівників, сталості користування лісовими ресурсами.

Основною рушійною силою щодо використання сертифікованої лісової продукції є зростаюча суспільна стурбованість станом довкілля. Компанії та професійні спілки через лісову сертифікацію прагнуть продемонструвати суспільству корпоративну соціальну та екологічну відповідальність, посилаючи таким чином однозначне запевнення клієнтам щодо своєї надійності. Тиск екологічних громадських організацій також залишається рушійним чинником.

Водночас існують певні відмінності в ситуації у різних частинах світу. Так, у США целюлозно-паперова промисловість залишається ключовим чинником лісової сертифікації як щодо охоплених нею лісових площ, так і виробничих потужностей. Додатковим чинником є продовження дії закону Лейсі, згідно з яким володіння деревиною нелегального походження, тобто її продаж, перепродаж чи придбання з порушенням законодавства, є кримінальним злочином, навіть якщо незаконна дія була вчинена поза межами США.

У Європі основною рушійною силою є попит на ринках "*business to business*", наприклад, високий попит на папір вторинної переробки у Франції й Швейцарії. Урядова політика закупівель лісопродукції стимулює попит на сертифіковану продукцію. У приватному секторі компанії та професійні спілки, як і в США, відчувають гостру потребу в запевненні споживача стосовно того, що їхня деревина має легальні джерела походження, де господарство ведеться відповідно до вимог сталого лісівництва. В Італії як *FSC*, так і *PEFC*, у Нідерландах – *FSC* активно проводять освітні компанії, які, крім того, мають політичну та фінансову підтримку місцевих органів влади.

Розвиток низки міжнародних, національних і регіональних сертифікаційних схем призвів до появи спонукальних мотивів щодо поставок на ринок якомога більшої кількості сертифікованої деревини. Це, у свою чергу, викликає певне збентеження споживачів і прагнення до гармонізації різних схем, яка може зводитись і до рівня стандартів. Саскія Озінга, японський представник організації *FERN*, яка бореться із незаконною торгівлею лісопродукцією, навіть вважає, що деякі із цих схем сертифікації можна трактувати як екологічно забарвлене відмивання ("*green washing*") коштів, отриманих від торгівлі деревиною [7].

Існують також межі, за які сертифікація як інструмент лісової політики не може виходити. Сертифікація може покращити стандарти лісового менеджменту в усіх регіонах світу, однак не може допомогти врятувати ліси Європи і світу від пожеж, нашеств'я шкідників, зміни клімату, забруднення повітря, гірничодобувних робіт чи будівництва доріг, які є основними чинниками втрати лісів.

Недостатня поінформованість і поверхневе усвідомлення значення та можливостей як власне сертифікації, так і сертифікованої продукції, є її основним обмежуючим чинником у Європі. Недостатню обізнаність кінцевих споживачів посилює відсутність належної поінформованості про переваги сертифікації серед приватних лісовласників, малих компаній і місцевих органів влади. Негативним чинником є прямі та непрямі витрати, пов'язані із

сертифікацією, що стають ще вищими у випадку подвійної сертифікації – за *FSC* та *PEFC*, що відбувається, наприклад, у Швейцарії.

Лісова сертифікація може мати значний вплив на припинення незаконних рубок, однак не сама по собі, а в поєднанні з державною політикою щодо закупівель деревини.

Як і будь-який інструмент лісової політики, лісова сертифікація має певні обмеження, однак вона залишається тим інструментом, що знайшов найбільше практичне застосування і має перспективи для розвитку.

Витрати є основним обмежувальним чинником сертифікації сталого менеджменту лісового господарства та сертифікації ланцюга поставок (*chain of custody*), особливо за умови, коли ринкові вигоди від сертифікації сприймаються як обмежані конкретною ситуацією на ринку. Процес сертифікації (як його перебіг, так і закріплення отриманих результатів) видаються високовитратними. Дослідження, проведені в країнах Європи, виявили, що витрати на сертифікацію становлять від 0,15 до 1,50 дол. на 1 га залежно від умов країни та площі сертифікованого лісу; у США витрати на сертифікацію та подальший процес підтримання її результатів коливаються в межах від 0,80 до 9,50 дол. на 1 га в рік [8].

Недостатній маркетинг зумовлює дефіцит обізнаності та попиту споживачів на сертифіковану лісопродукцію. Виняткова підтримка однієї лише сертифікаційної схеми (особливо в межах політики щодо закупівель та в системі екологічного будівництва) часто розглядається як основний чинник обмеження вибору постачання лісової продукції.

Аналізуючи програми з екологічної сертифікації лісів (Лісової управлінської ради, Міжнародної організації стандартизації, окремих країн), професор І.М. Синякевич звертає увагу, зокрема, на такі ризики у сфері екологічної сертифікації лісів: по-перше, існує ймовірність суб'єктивної оцінки лісового менеджменту з боку осіб, які приймають рішення щодо видачі сертифікатів унаслідок нечіткості принципів і критеріїв, за яким має проводитися екологічна сертифікація лісів; по-друге, намагання використувати екологічну сертифікацію лісів для витіснення конкурентів з міжнародного ринку лісової продукції [1].

Лісова сертифікація сьогодні є найбільш ефективним інструментом лісової політики. Проте це не дає достатніх підстав для того, щоби вважати її панацеєю на шляху досягнення сталості розвитку лісового сектору економіки, ключем до розв'язання всіх його багатогранних проблем. Цей інструмент має розглядатись у контексті конкретних проблем сектору в тій чи іншій країні, регіоні, підприємстві, на розв'язання яких він спрямований, пріоритетних напрямів розвитку національної лісової та екологічної політик, завдань щодо побудови інституційного середовища і гармонізації з іншими відповідними інструментами екологічного менеджменту.

Література

1. *Лісова політика: теорія і практика: [монографія]* / Синякевич І.М., Соловій І.П., Врублевська О.В. та ін.; під наук. ред. проф., док. екон. наук Синякевича І.М. – Львів: ЛА "Піраміда", 2008. – 612 с.

2. Максимів Л.І. *Аналіз життєвого циклу продукції як інструмент екологічного аудиту систем менеджменту докілья деревообробних підприємств* / Максимів Л.І.,

- Матвеев М.Е., Кошла Р.В. // *Наукові праці Лісівничої академії наук України: зб. наук. праць.* – Львів: РВВ НЛТУ України, 2008. – Вип. 6. – С. 129–142.
3. Степанов С.В. *Экологическая стратегия лесопромышленного предприятия* / С.В. Степанов // *Бизнес и устойчивое развитие.* – 2003. – Вып 1. – С. 20–25.
4. *UNECE/FAO Forest Products Annual Market Review, 2007.* – 2008. – P. 107–122.
5. Кракснер Ф. *Политика государственных закупок – движущая сила сертификации: рынки сертифицированных лесных товаров, 2005 – 2006 г.* / Ф. Кракснер, С. Хансен // *Ежегодный обзор рынка лесных товаров ЕЭК ООН/ФАО 2005 – 2006.* – М.: ФАО, 2007. – С. 162–182.
6. Бондарук Г.В. *Сертифікація лісогосподарського підприємства: практичний посібник: [монографія]* / Г.В. Бондарук, І.Ф. Букиша. – Х.: УкрНДІЛГА, КП Друкарня, 2008. – Вип. 13. – 172 с.
7. Ozinga S. *The limits of forest certification.* Fern. 24.11.00. / Ozinga S. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fern.org/pubs/articles/limits.htm.
8. Cabbage F. *Evaluating Impacts of Forest Certification* / F. Cabbage, I. Soloviy, V. Kovalyshyn // *Proceedings of conference "Building Insights of Managerial Economics and Accounting towards Sustainable Forest Management"*. – Lviv: UNFU, 2007. – P. 21–22.

УДК 338.45:553.8

Є.Ю. ПАЩЕНКО

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ САМОЦВІТНОЇ СИРОВИНИ ТА ПРОДУКЦІЇ З НЕЇ В УКРАЇНІ

Висвітлення проблематики становлення ринку самоцвітної сировини та продукції із самоцвітів України доцільно почати з ретроспективного погляду на історію їх відкриття, особливості видобутку, а також практику оцінки. Зазначимо, щодо категорії самоцвітів ми відносим як окремі види природного каменю (порід), так і певний перелік мінералів. До найбільш поширених їх представників належать прозорі і непрозорі види кварцу (гірський криштал, аметист, цитрин, димчастий кварц, моріон, сердолік, агат, яшма), польові шпати (лабрадор, адуляр) та мінерали органогенного походження (гагат, бурштин). Окремих, спеціальних родовищ самоцвітів в Україні, де б постійно велись експлуатаційні роботи з їх видобутку, крім Клесівського родовища бурштину та Володарськ-Волинського родовища топазів і п'єзокварцу, немає. Тому історія їх видобутку та використання – це передусім історія старательської справи у Володарськ-Волинському районі Житомирської області.

Перші спорадичні знахідки топазу та п'єзокварцу в зазначеному районі зафіксовані ще у ХІХ ст. Але масовий видобуток п'єзокварцу починається лише у 60-х роках минулого століття. Цей самоцвіт використовувався здебільшого не для виготовлення ювелірних виробів, а в радіоелектроніці. З розвитком промисловості, особливо оборонної, потреба в п'єзокварці швидко зростала і видобуток його збільшувався. Інші самоцвіти, включаючи такі дорогоцінні, як топаз і берил, вважалися при цьому супутньою сировиною.